

1., CÂNTECUL LUI IENĂCHIȚĂ” REDACTAT ÎN NEOGREACĂ. IZVOARE ȘI RĂSPÂNDIRE

Gabriela E. Dima *

Ne-am oprit în lucrarea de față¹ asupra unei poezii în limba greacă atribuite lui Ienăchiță Văcărescu, care a înregistrat o răspândire interesantă în epocă la nivel european.

În 1927, Nicolae Iorga, în lucrarea *Două poezii necunoscute ale lui Ienăchiță Văcărescu*, reproduce un text în limba franceză, pe care îl prezintă ca fiind o traducere în proză din limba română, efectuată de Jacob Bartholdy, a unei poezii necunoscute de Ienăchiță Văcărescu. Pe baza sentimentelor exprimate dramatic în poezie, asociate cu elemente din viața lui Ienăchiță Văcărescu, Iorga o datează în anul 1787, an de restriște pentru boierul român (Iorga 1927: 225–230).

N.A. Gheorghiu reia subiectul propus de Iorga și, după o cercetare aprofundată, dar limitată de posibilitățile de documentare ale vremii, prezintă mai multe informații în articolul *Ienăchiță Văcărescu popularizat în Apus*. El menționează corect faptul că lucrarea lui Bartholdy a fost scrisă în limba germană și ulterior tradusă în franceză, textul publicat de Iorga reprezentând o variantă franceză în proză după un intermediar german al poeziei în discuție.

Gheorghiu identifică ceea ce el consideră o traducere franceză anterioară într-un volum de scrisori aparținând lui Pierre-Augustin Guys, unde apare transcris și originalul grec, și nu românesc așa cum credea Iorga. Analizând ordinea textelor a căror dată este menționată în volumul lui Guys, redactează poezia în anul 1763. De asemenea, Gheorghiu descoperă și o traducere în franceză ceva mai târzie, realizată de Lemercier și intitulată *Chant de Janakitza*, de la care am preluat titlul pentru lucrarea de față (Gheorghiu 1939: 43–57).

Într-un paragraf al *Istoriei literaturii române de la origini până în prezent*, George Călinescu rezumă informațiile preluate de la N.A. Gheorghiu, fără a le verifica sau interpreta în vreun fel, subliniind „discreta circulație europeană” a poeziei lui Văcărescu (Călinescu 1941: 62). În sfârșit, Alexandru Piru, în capitolul dedicat poetului în *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, are o seamă de observații interesante. Deși face o confuzie între versiunile germană și franceză ale cărții lui Bartholdy, el sesizează existența unor diferențe între texte, considerând că textul lui Bartholdy este o altă poezie asemănătoare, iar cel al lui Lemercier o variantă a poeziei grecești publicate de Guys. De asemenea, el menționează că toate versiunile se regăsesc în *Efectele amorului* de Psalidas. Al. Piru

* Universitatea „Alexandru Ioan Cuza” din Iași.

¹ Lucrarea a fost elaborată în cadrul proiectului CNCS *PN-II-ID-PCE-2011-3-0722*, finanțat de UEFISCDI.

sugerează și o eventuală reluare a textului la Iancu Văcărescu, în poezia *Închinăciune de nelegiuiri*, unde însă doar primele versuri sunt asemănătoare (Piru 1977: 574–675).

Cum lucrările menționate nu au clarificat definitiv toate aspectele privitoare la poezia/poeziile lui Ienăchiță, iar cele ulterioare au preluat informațiile disponibile, fără a le aprofunda, am reluat cercetarea și putem sintetiza următoarele.

Pierre-Augustin Guys

În 1771, Pierre-Augustin Guys publică la Paris în două volume lucrarea *Voyage littéraire de la Grèce ou lettres sur les Grecs anciens et modernes, avec un parallèle de leurs moeurs*. În volumul al doilea al acestei lucrări, în *Scrisoarea XXXVI*, intitulată *De la musique chez les Grecs et chez les Orientaux. Leurs chansons*, este prezentat un cântec grecesc, în traducere franceză în proză. Înregistrat doar ca *Chanson grecque* și fără menționarea autorului, cântecul este însoțit de un scurt comentariu (p. 80–81) și, la sfârșitul scrisorii, de versiunea originală grecească (p. 88). Poemul transcris de Guys, citat după primul vers, *Με δυστυχίαις πόλεμω*, este compus din 14 versuri lungi.

În 1776, Guys publică tot la Paris o nouă ediție a operei sale, revăzută și adăugită. Tot în volumul al doilea, dar de această dată în *Scrisoarea XXXVIII*, al cărui titlu este simplificat în *De la musique chez les Grecs*, se regăsește același poem grecesc, *Με δυστυχίαις πόλεμω* (p. 39). Traducerea franceză care îl însoțește este tot în proză, dar mai elaborată decât cea din prima ediție, cu multe înflorituri ale traducătorului, iar comentariul este mult amplificat, Guys încercând să identifice posibile surse de inspirație ale poetului (p. 34–36). O noutate absolută a acestei a doua ediții o reprezintă includerea unui fragment de partitură muzicală (p. 41) pentru cântecul menționat, fără alte precizări:

ANDANTE.

Με δυσ-τυ-χι-αις
πο-λε-μω με βα-σα-να-ως
το κε-μο
το κε-μὸ εἶ-μαι, και
κιν-δυ-νέυ-ω, και να χά-
θω καν-τε-ύ-ω.

A la répétition de cette première partie, il faut laisser cette dernière mesure & jouer en sa place la suivante.

Lucrarea lui Guys mai are și o a treia ediție pariziană, revăzută, adăugită și decorată cu planșe, în 1783. În privința referințelor bibliografice privitoare la poemul *Με δυστυχίαις πόλεμω* nu există decât o scurtă completare la comentariul din ediția a 2-a, care nu modifică paginația din ediția precedentă.

Succesul de care s-a bucurat lucrarea lui Guys și ampla ei circulație europeană sunt dovedite și de faptul că a fost imediat tradusă în germană, engleză (două ediții), iar mai târziu și în italiană. Odată cu ea, și poezia *Με δυστυχίαις πόλεμω* a beneficiat de o atenție deosebită.

În 1772, așadar în anul următor publicării primei ediții în Franța, apare la Leipzig versiunea în limba germană *Litterarische Reise nach Griechenland: oder, Briefe über die alten und neuern Griechen, nebst einer Vergleichung ihrer Sitten von Herrn Guys*, în două volume. Poemul *Με δυστυχίαις πόλεμω* se regăsește în volumul al doilea (p. 206–209). Traducătorul german anonim, evident literat cult, nu urmărește fidel prezentarea lui Guys. După scurtul comentariu introductiv, tradus din lucrarea călătorului francez, el introduce textul grecesc al cântecului, urmat de traducerea în limba germană, în versuri, direct după original. De asemenea, este eliminată o notă a lui Guys și sunt introduse câteva note proprii privitoare la text și la limbajul acestuia. Traducătorul german remarcă faptul că poemul conține versuri de 14 sau 12 silabe, cu cezură la mijloc, și că prima parte a versului rimează cu cea de a doua.

Tot în 1772 apare la Londra și prima ediție engleză a lucrării lui Guys, *Sentimental Journey Through Greece: In a Series of Letters, Written from Constantinople*. Aici *Με δυστυχίαις πόλεμω* figurează în volumul al treilea (p. 94–96) în greacă și într-o versiune engleză realizată după textul francez. Traducătorul reproduce comentariul lui Guys și nota privitoare la *Thebaida*. Cartea este republicată la Dublin în 1773, o a doua ediție londoneză ieșind în 1781, fără modificări față de prima.

Mult mai târziu, abia în 1828, apare și o ediție italiană la Roma: *Viaggio letterario della Grecia, o Lettere su i greci antichi e moderni, con un parallelo de' loro costumi*. Lucrarea este împărțită în patru volume și nu cuprinde textul integral al lui Guys. Poezia *Με δυστυχίαις πόλεμω* se regăsește în volumul al patrulea (p. 75–78). Scurtul comentariu al autorului (fără notele de subsol) este urmat, ca și în versiunea germană, de varianta grecească a poeziei și de o prelucrare în versuri în limba italiană. Traducătorul italian neidentificat, inspirat de cântecul grecesc, oferă o variantă proprie care are nu mai puțin de 32 de versuri de diverse lungimi, de la 6 la 12 silabe.

Ερωτος Αποτελέσματα (Efectele amorului)

În 1792 la Viena este publicată în limba greacă lucrarea *Ερωτος Αποτελέσματα*, republicată în 1809 la Viena, apoi în 1816 și 1836 la Venezia. Lipsa indicării autorului în cuprinsul volumului a făcut ca acesta să-i fie atribuit lui Rigas Valestinis sau lui Athanasios Psalidas, critica română acceptând pe Psalidas ca autor². Controversele

² Cf. Piru 1977: 673, Cîrstoiu 1982: 47–49, etc.

privitoare la autorul textului au continuat până recent când, pe baza unor argumente solide, s-a demonstrat paternitatea lui Ioan Caragea³.

Cartea *Ερωτος Αποτελέσματα* este o culegere de trei povestiri, în proză și versuri. Poeziile, în număr de 132, sunt inserate în momente semnificative ale narațiunii în proză și reprezintă cântece (τραγούδι) de sine stătătoare, indexate la sfârșitul volumului după primele cuvinte sau după primul vers. Foarte probabil o parte (dacă nu toate) au fost preluate de autorul lucrării dintre poemele bine cunoscute, îndrăgite, care circulau în epocă. Așa se explică faptul că pozia transcrisă de Guys cu 20 de ani în urmă, *Με δυστυχίαις πόλεμω*, se regăsește în povestirea a treia, la p. 171 a primei ediții (p. 154 – ed. 1809, p. 157 – ed. 1816, p. 151 – ed. 1836). O altă poezie, asemănătoare ca mesaj și realizare artistică, *Μέσα εις θάλασσα πλατιά*, este inclusă în povestirea a doua, la p. 110 (p. 104 – ed. 1809, p. 109 – ed. 1816, p. 106 – ed. 1836). Ambele sunt formate din versuri scurte, scrise câte două pe un rând, ceea ce a determinat uneori unirea lor. Le reproducem în continuare după ediția din 1836:

„Με δυστυχίαις πόλεμῶ,
Εἶμαι, καὶ κινδυνεύω,
Στὸ πέλαγος τῶν συμφορῶν,
Μ'ἀνέμους ἐναντίους,
Μὲ κίματα πολλῶν καίμῶν,
Θάλασσα φουσκομένην,
Ὅπου ἀφρίζει καὶ φυσᾷ,
Νέφη ἔσκοτισμένα,
Καὶ νὰ φανῆ μιὰ ξαστεριά,
Ὶρηχὰ νερὰ νὰ εὕρω,
Ν'ἀράξω καὶ δὲν ἤμπορῶ,
Μ'ἀπελπισίαν τρέχω,
Ποῦ μὲ αὐτὰ κᾶν νὰ πνιγῶ,
Καὶ τοῦτα ἂν βαστάξουν,

στά βάσανα ὡς τὸν λαιμῶ,
καὶ νὰ χαθῶ κοντεῦω.
μὲ ἐπικίνδυνον καιρὸν,
σφοδροὺς καὶ ὀλεθρίους,
τουφάνια ἀναστεναγμῶν,
πολλὰ ἀγριωμένην.
μὲ σαγανάκια περισσά,
καὶ κατασυγχισμένα.
νὰ δοῦν τὰ μάτια μου στεριά,
πᾶσχο καὶ δὲν ἤξεύρω.
γιατὶ λιμένα δὲν θωρῶ,
μέ τ' ἄρμενα ποῦ ἔχω.
ἢ σελαμέτι νὰ εὐγῶ,
μποροῦν νὰ μὲ φυλάξουν”.

„Μέσα εις θάλασσα πλατιά,
Ε'γὼ ποῦ παρακοιλιῶμαι,
Κύματα ὄρη τρομερά,
Ὡσᾶν βουνὰ φθασμένα,
Μ'ἀνέμους κὶ ἀτακταῖς πνοαῖς,
Μ' ἔξαφναις ὀλομπόραις,
Μύτε βαστᾶ ποσῶς πανί,
Καὶ τὸ κακὸν ἀυξάνει,
Κ' εὐθύς μιὰ νύκτα σκοτεινή,
Μ'έκοψε τὴν ἐλπίδα,

ὅπου ἀφρίζει δυνατά,
ἐδῶ κ' ἐκεῖ πλανοῦμαι.
ὄλα γεμάτ' ἀπὸ νερά,
στά νέφη συκωμένα.
καὶ μέ τρομακτικαῖς βοαῖς,
ὄπ' ἐρχοντ' ὄραις ὄραις.
κὶ ἀκόμη γῆ πού νὰ φανῆ,
καὶ εἰς προσθήκην φθάνει.
ἄγρια καὶ χειμερινή,
ποῦ βρῖσκομουν δὲν εἶδα,

³ Cf. Eidener 1994: 282–285; Stesi 1998/99: 265–271; Sangmeister 2001: 143–165.

Ὁ νοῦς ναί, ποῦ τὰ κυβερνᾷ,	ἀλλ' ὄφελος δέν προξενᾷ,
Σάστισε δέν γνωρίζει,	πνιγμόν μέ φοβερίζει.
Τὶ ἄλλο πὰ νὰ καρτερῶ,	εἰς τέτοιον φοβερὸν καιρόν;
Χωρίς καρaboκύρη,	μπορῶ νὰ ἰδῶ χαῖρι;
Μά ὅσο κὶ ἂν ἀπελπισθῶ,	δέν πρέπει ν' ἀποφασισθῶ,
Ἴσως ἡ τύχη θέλει,	καλὰ νὰ δώση τέλη”.

Jacob Bartholdy

În 1805 Jakob Ludwig Salomon Bartholdy publică la Berlin, în limba germană, volumul *Bruchstücke zur nähern Kenntniss des heutigen Griechenland*. Lucrarea este un jurnal scris sub impresia călătoriei pe care autorul a întreprins-o în Grecia în perioada 1803–1804. În capitolul V – *Ueber die Cultur der Neugriechen, ihren Tanz, körperliche Bildung und den Zustand der Bildhauerei, Maleren und Poesieunterihnen* sunt reproduse în traducere germană mai multe poezii grecești. Între acestea un cântec îi aparține, așa cum precizează Bartholdy, lui „Ienăchiță, un boier din Valahia” (p. 428–429). Bartholdy nu transcrie și textul grecesc pe care l-a tradus, dar, parcurgând textul lucrării *Ἐρωτος Αποτελέσματα*, am putut constata că este vorba de *Μέσα εις θάλασσα πλατιά*. Prezența cântecului și în volumul grecesc întărește observația privitoare la cântecele incluse în lucrare. De altfel, Bartholdy transcrie și un alt poem, intitulat *Μακομ ευρωπαϊκόν* (*Cântec european*), care apare, de asemenea fără titlu, în povestirea a treia din *Ἐρωτος Αποτελέσματα* (*Τώρα πλέον ἐγνωρίσθη, τώρα εἶναι φανερόν*).

Traducerea lui Bartholdy a poeziei *Μέσα εις θάλασσα πλατιά* conține 16 versuri lungi, cu rimă împerecheată. În nota de prezentare a textului, Bartholdy menționează că este vorba de un text care a fost pus pe muzică de un compozitor pe nume Hassan.

Doi ani mai târziu, Auguste Du Coudray traduce în limba franceză opera lui Bartholdy. Versiunea franceză, *Voyage en Grèce, fait dans les années 1803 et 1804*, este publicată la Paris în 1807 în două volume, cu o ordonare diferită a capitolelor față de original. Poemul lui Ienăchiță apare în vol II, p. 133–134, tradus în proză.

Lemercier

Louis Jean Népomucène Lemercier propune publicului o culegere de cântece grecești în versiune franceză, *Chants héroïques des Montagnards et Matelots Grecs, traduits en vers Français*, care apare la Paris în 1824. În 1825, Lemercier revine cu o *Suite des Chants héroïques, etc.*, publicată la Paris și Bruxelles. În capitolul *Chansons et Complaintes populaires*, p. 107–109, literatul francez include un poem, în 20 de versuri scurte, intitulat *Chant de Janakitza*. În nota care însoțește traducerea, Lemercier precizează că textul grecesc, pe care din nefericire nu îl transcrie, i-a fost pus la dispoziție de orientalistul Jean Alexandre Buchon și că a mai fost tradus în proză de Guys și Bartholdy. Lucrarea lui Lemercier este republicată fără modificări în 1829. Poet, nu filolog, Lemercier nu sesizează diferența dintre poezia reprodusă de Guys și cea înregistrată de Bartholdy (a cărei versiune germană în versuri nu o cunoaște), similitudinea unor imagini făcându-l să creadă că este vorba despre același text.

Traducerea lui Lemercier nu corespunde exact nici uneia din cele două poezii, având imagini poetice din ambele. Totuși, menționarea traducerii lui Guys, în a cărei carte apare originalul grecesc al poeziei *Μὲ δυστυχίαις πόλεμῶ*, sugerează că Lemercier a avut în față aceeași poezie, în caz contrar diferența fiind ușor de sesizat. Traducerea lui este, foarte probabil, o versiune liberă, în spiritul multora din epocă⁴.

În același timp, confuzia privitoare la poezia înregistrată de Bartholdy se explică atât prin lipsa originalului în volumul călătorului german, cât și prin indicarea aceluiși autor, boierul valah Ienăchiță Văcărescu.

În concluzie, se poate afirma că Ienăchiță a scris în limba greacă poezia *Μέσα εις θάλασσα πλατιά*, probabil în perioada când se afla la Constantinopol, oricum înainte de 1792, când apare *Ερωτος Αποτελέσματα*. De asemenea, tot Ienăchiță este autorul poeziei *Μὲ δυστυχίαις πόλεμῶ*, potrivit informației transmise de Buchon lui Lemercier. Fiind publicată de Guys în 1771, poezia trebuie să fi fost scrisă înainte de această dată. Cum ambele texte pornesc de la tema furtunii pe mare, utilizând imagini atât de asemănătoare încât au putut fi confundate una cu cealaltă sau considerate variante, e probabil să fi fost scrise în aceeași perioadă, pe care N.A. Gheorghiu o situează în anul 1763. Așa cum am arătat mai sus, ambele poezii/ variante au beneficiat de o circulație europeană considerabilă, fiind cunoscute de toți cei interesați de cultura greacă.

*

Dat fiind că textul *Μὲ δυστυχίαις πόλεμῶ* a fost reprodus de Guys în varianta originală grecească, fiind astfel ușor accesibil, comentatorii și-au îndreptat atenția cu precădere asupra acesteia, ceea ce vom face și noi în continuare, în încercarea de a argumenta posibile surse de inspirație pentru motivele din poezie și, mai ales, pentru alegoria centrală navă – suflet în jurul căreia se articulează mesajul versurilor.

Încă de la prima ediție a lucrării sale, Guys face o tentativă de a identifica izvoarele poeziei *Μὲ δυστυχίαις πόλεμῶ* și menționează în acest sens câteva versuri din *Thebaida* lui Statius⁵. În ediția a doua revine cu un comentariu mai amplu, considerând marea ca nelipsită din poezia grecilor și comparând pe larg descrierea furtunii cu pasaje din Eschil: *Cei șapte contra Tebei III.3, II.1* și *Prometeu I.1, IV*.

N.A. Gheorghiu respinge influența lui Statius propusă de Guys în prima ediție (și nu cunoaște referirile la Eschil ale autorului francez). El însuși menționează ca posibile surse în care apare motivul furtunii pe mare *Odiseea* lui Homer, *Eneida* lui Vergilius și *Metamorfozele* lui Ovidiu în care apare o descriere impresionantă a unui naufragiu (XI, 477–572). N.A. Gheorghiu propune și câteva posibile surse moderne, și anume: Ariosto, *Orlando furioso* (XLI, 8–24), Camoens, *Lusiadele* (VI, 70–85), Fénelon, *Aventurile lui Telemac* (VI), Voltaire, *Henriada* (I). De asemenea, cunoscător al textelor românești, amintește încheierile cărților religioase scrise de

⁴ De exemplu, am amintit anterior traducerea italiană din 1828, care are doar o vagă asemănare cu textul tradus.

⁵ „Siculi velut anxia puppis / Seditioe maris nequiquam obstante magistro/ Errat et averso redit in vestigia velo”. (IX, 141–143)

călugări în care apare metafora luptei cu valurile. Observăm că N.A. Gheorghiu se oprește la nivel imagistic, fără a căuta surse ale alegoriei corabie – suflet din textul lui Ienăchiță. În privința observației privitoare la textele bisericesti, profesorul Gheorghe Chivu menționa, reluându-l pe Densusianu, apropierea stereotipă dintre lume și mare (Chivu 2000: 103). Este vorba despre o viziune comparativă externă, care se apropie de viziunea lui Ienăchiță, fără însă a se suprapune.

Motivul corabiei surprinse de furtună pe mare este prezent în toată Antichitatea clasică, întâlnindu-se la majoritatea marilor poeți, de la Homer până la Horatius. De asemenea, la Vergilius și Catullus apar dialoguri cu nava personificată. Viziunea alegorică a corabiei însă, prezentă încă din *Politheia* lui Platon, are substrat politic, nava reprezentând orașul iar intemperiiile pe care le înfruntă, dușmanii sau adversarii politici (Gentili 1984: 268–273). Această alegorie este și ea răspândită în Antichitate, regăsindu-se și la Theogonis, Aristofan, Arhiloh, Alceu, Eschil, Teocrit, sau Cicero, cea mai cunoscută formă poetică a ei fiind cea a lui Horatius, pentru care nava reprezintă Roma, greu încercată de situația politică externă⁶. Odată cu sfârșitul Evului Mediu în Occident alegoria navei capătă o altă semnificație, se desparte de politică⁷ în favoarea unui sens subiectiv, particular, interior.

Cum poezia lui Ienăchiță nu face parte dintr-o lucrare de cultură, destinată unui public specializat, critic, așa cum vor fi mai târziu versurile incluse în gramatica sa, ni se pare mai probabil ca sursele de inspirație să fie mai imediate, mai apropiate de gusturile de tinerețe ale boierului muntean, adică să fie versuri în care să predomine pasiunea, sentimentele, intimitatea, drama individuală.

În acest sens ne-a atras atenția opera lui Vincenzo Kornaros, *Erotokritos*, poem cavaleresc grecesc de inspirație occidentală, drag familiei Văcărescu într-atât încât Alecu, fiul lui Ienăchiță, să fie îndemnat să-i dea o variantă în limba română⁸. *Erotokritos* reprezintă o elaborare remarcabilă a unui roman cavaleresc în versuri bine cunoscut în epocă, *Paris et Vienne*, cu care Kornaros se familiarizează datorită traducerii italiene cu largă circulație (Cartoian 1936, Lavagni 1969: 88). În același timp, din punct de vedere stilistic, poetul grec se inspiră în mod evident din opera lui Ludovico Ariosto, *Orlando furioso* (Pavolini 1912, Spadaro 1994). Cum, la rândul său, Ariosto este tributar marilor săi predecesori, Dante și Petrarca, în *Erotokritos* își fac loc idei și motive din operele acestora.

⁶ „O navis, referent in mare te novi/ fluctus. O quid agis? Fortiter occupa/ portum. Nonne vides, ut/ nudum remigio latus/ et malus celeri saucius Africo// antemnaeque gemant ac sine funibus/ vix durare carinae/ possint imperiosius// aequor? Non tibi sunt integra lintea,/ non di, quos iterum pressa voces malo...” (Cartea I, Oda 14).

⁷ O ultimă expresie politică se regăsește la Dante, care compară Italia cu o *nave senza nocchiere in gran tempesta* (Purg. 6, v. 77).

⁸ Dintre numeroasele copii manuscrise ale versiunii lui Alecu Văcărescu, le amintim pe cele mai apropiate în timp de data probabilă a efectuării traducerii: ms. 3514 de la BAR, din 1787, copia din 1789, ms. 1319 BAR și ms. incomplet nr. 43 de la Biblioteca Institutului de Lingvistică „Sextil Pușcariu” de la Cluj-Napoca, cf. Dima 1981: 492–502.

În poemul lui Kornaros imaginea corabiei pe marea zbuciumată apare de mai multe ori, în trei momente distincte⁹, și are de fiecare dată rolul de a sublinia suferința prințesei Aretusa, a cărei dragoste pentru Erotokritos este interzisă de părinții fetei. Dintre acestea însă, de poezia lui Ienăchiță se apropie cel mai mult visul prințesei, prin natura sa inevitabil alegorică. Aretusa se imaginează singură într-o corabie pe „o vreme întunecată, cu fulgere și cu tunete”, încercând să țină cârma împotriva valurilor, fără a reuși, „încât aproape era să astupe în gât”. Protagonistul din *Μὲ δυστυχίας πόλεμῶ* depune aceleași eforturi disperate.

Tot din *Erotokritos* se mai poate menționa ca eventuală sursă și fragmentul din Cartea I, vv. 1609–1620, unde apare imaginea omului care încearcă să se salveze înotând prin valurile agitate. Prezentarea mării „*umflându-se de furtună și fierbând cu valuri ca munții*”, așa cum traduce Alecu, este interesantă datorită asemănării la nivel imagistic cu versurile lui Ienăchiță¹⁰.

În pofida asemănarilor, din *Erotokritos*, ca și din toți autorii antici menționați, lipsește tocmai alegoria care dă un plus de subtilitate poeziei *Μὲ δυστυχίας πόλεμῶ*, și anume cea a navei – suflet, alegorie prezentă însă adeseori în versurile poetului italian Francesco Petrarca.

Se știe că Ienăchiță învățase de tânăr limba italiană. Nicolae Iorga presupune că a fost chiar trimis în Italia de domnitorul Constantin Mavrocordat cândva între 1761 și 1763, adică înainte de a compune poeziile care fac obiectul lucrării de față (Iorga 1929: 101–105). Chiar dacă acest lucru nu s-a întâmplat, simpla învățare a limbii italiene presupunea în acea perioadă un contact nemijlocit cu opera în limba italiană a lui Petrarca, ale cărui versuri au fost considerate model lingvistic până în secolul al XIX-lea. Mai mult, în gramatica sa, *Observații sau băgări de seamă*, îl amintește pe Petrarca printre poeții bine cunoscuți (Cîrstoiu 1982: 171).

Motivul navei în derivă apare în mai multe compoziții din *Canzoniere*, de fiecare dată în context alegoric, nava reprezentând sufletul, iar marea mândrie, viața agitată. La poetul italian, vânturile și valurile sunt patimile iubirii care fac imposibilă salvarea de către forțele rațiunii (cârma, velele, parâmele sau ancora). Alegoria directă și exprimarea la persoana I singular care o realizează este prezentă în numeroase pasaje din *Canzoniere*. De exemplu, poetul italian se imaginează *in gran fortuna e 'n disarmato legno* (CCXCII) și vede *al mio navigar turbati i vènti* (CCLXXII). Portul sau țărmul spre care tânjește reprezintă salvarea, iar teama de a nu-l atinge se regăsește în mai multe pasaje.

Petrarca sugerează chiar el explicații ale simbolurilor folosite, întinderea considerabilă a operei și repetarea motivelor permițând descifrarea acestora. În cazul lui Ienăchiță, având în față doar câteva versuri, nu putem avea certitudinea interpretării corecte a semnificației lor alegorice dar aplicarea cheii de lectură petrarchiste oferă un rezultat satisfăcător. Singurul dubiu poate privi natura

⁹ Cartea III, vv. 241–246, Cartea IV, vv. 49–168, Cartea IV, vv. 651–710.

¹⁰ „... τὸ δούμε φουσκωμένη / ἀπὸ μακρὰ τῆ θάλασσα, κὶ ἀγρία, καὶ θυμωμένη, / με κόματα ἄσπρα καὶ θολὰ, βρυγιά ανακατωμένα, / καὶ τὰ χαράκια ὄντε κτυποῦν κὶ ἀφρίζουν ἕνα-ν ἕνα”. (vv. 1609-1612).

patimilor reprezentate de vânturi și valuri, a cărei înțelegere ar necesita cunoașterea exactă a momentului în care au fost compuse versurile. Prezența poeziei într-un volum a cărui tematică principală este iubirea poate lăsa să se înțeleagă că și suferințele din *Μὲ δυστυχίας πόλεμῶ* au o origine galantă.

Oricum ar fi, identitatea ideatică și atitudinală dintre cei doi apare evidentă dacă versurile poetului român se pun alături de modele precum: *Fra sí contrari vènti in frale barca / mi trovo in alto mar senza governo...* (CXXXII) sau *[la debile mia barcha] da l'onde vinta, / disarmata di vele et di governo.* (CCXXXV), *incomincio a desperar del porto* (CLXXXIX), *mi veggio in fraile legno, / et piú che non vorrei piena la vela / del vento che mi pinse in questi scogli* (LXXX).

Asemănarea cu Petrarca nu constă doar în prezența alegoriei, ci și în quasi-identitatea unor imagini poetice. De exemplu, pentru Petrarca vânturile (întotdeauna la plural, pentru a respecta semnificația alegorică) apar ca *rabbiosi venti, furor dei venti, dolorosi venti* (LXVI), *contrari venti* (CXXXII), *fieri venti* (CCXXXV), *turbati i venti* (CCLXXII), în timp ce la Ienăchiță (tot la plural) ele sunt: *ὄλεθρίους, σφοδροῦς και ἐναντίους, σαγανάκια* (multe, funeste, puternice și potrivnice). Petrarca vorbește de: *onde fallaci* (LXXX), *atra et tempestosa onda marina* (CLI), *aspro mare* (CLXXXIX), *mar che frange* (CCLXXVII), *tempestoso mare* (CCCLXVI), iar marea lui Ienăchiță este *τῶν συμφορῶν, μὲ κίματα πολλῶν καιμῶν, φουσκωμένη, πολλὰ ἀγριωμένη, și ἀρρῖζει και φυσά* (mânioasă, înspumată, agitată).

În urma analizei de mai sus, putem conchide că în *Cântecul lui Ienăchiță* sunt prezente influențe multiple, o pondere importantă având-o poezia lui Petrarca, atât la nivel ideatic simbolic, dar și imagistic. În același timp, se poate lua în considerare și o influență a *Erotokritului* lui Kornaros, în special în planul imaginilor privitoare la furtuna pe mare.

BIBLIOGRAFIE

- * *Ἔρωτος Αποτελέσματα*, 1792: Viena, 1816: Viena, 1836: Veneția.
 Bartholdy, Jakob Ludwig Salomon, 1805: *Bruchstücke zur nähern Kenntniss des heutigen Griechenland*, Berlin.
 Bartholdy, Jakob Ludwig Salomon, 1807: *Voyage en Grèce, fait dans les années 1803 et 1804*, trad. Auguste Du Coudray, vol. II, Paris.
 Cartoian, N., 1936: *Le modèle français de L'Érotokritos*, în „Revue de littérature comparée”, aprilie-iunie, Paris, Boivin.
 Călinescu, George, 1941: *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, București, Fundația Regală pentru Literatură și Artă.
 Chivu, Gheorghe, 2000: *Limba română de la primele texte până la sfârșitul secolului al XVIII-lea*, în *Limba română*, București, Editura Univers Enciclopedic.
 Cîrstoiu, Cornel, 1982. *Poezii Văcărești. Opere*, București, Editura Minerva.
 Dima, Eugenia, 1984. *Alecu Văcărescu, traducător al „Erotocritului”*, în „Limba română” XXXIII, 6, București.
 Eideneier, Hans, 1994: *Ο συγγραφέας του „Ἔρωτος αποτελέσματα”*, în „Θησαυρίσματα”, 24.
 Gentili, B., 1984: *Pragmatica dell'allegoria della nave*, in *Poesia e pubblico nella Grecia antica*, Roma-Bari, Laterza.

- Gheorghiu, N.A., 1939: *Ienăchiță Văcărescu popularizat în Apus*, în „Viața românească”, 12, p. 43–57.
- Guys, Pierre-Augustin, 1771: *Voyage littéraire de la Grèce ou lettres sur les Grecs anciens et modernes, avec un parallèle de leurs mœurs*, vol. II, Paris (ed. 1); 1776 (ed. 2); 1778 (ed. 3).
- Guys, Pierre-Augustin, 1772a: *Litterarische Reise nach Griechenland: oder, Briefe über die alten und neuern Griechen, nebst einer Vergleichung ihrer Sitten von Herrn Guys*, vol. II, Leipzig.
- Guys, Pierre-Augustin, 1772b: *A Sentimental Journey Through Greece: In a Series of Letters, Written from Constantinople*, vol. III, Londra (ed. 1); 1781 (ed. 2).
- Guys, Pierre-Augustin, 1773: *A Sentimental Journey Through Greece: In a Series of Letters, Written from Constantinople*, vol. III, Dublin.
- Guys, Pierre-Augustin, 1828: *Viaggio letterario della Grecia, o Lettere su i greci antichi e moderni, con un parallelo de' loro costumi*, vol. IV, Roma.
- Iorga, Nicolae, 1927: *Două poezii necunoscute ale lui Ienăchiță Văcărescu în Omagiu lui I. Bianu din partea colegilor și foștilor săi elevi*, București, Tiparul Cultura Națională.
- Iorga, Nicolae, 1929: *De unde a învățat italianește Ienăchiță Văcărescu*, în *Omagiu lui Ramiro Ortiz cu prilejul a douăzeci de ani de învățământ în România*, București.
- Lavagni, B., 1969: *La letteratura neoleonica*, Firenze, Sansoni; Milano, Accademia.
- Lemercier, Louis Jean Népomucène, 1825: *Suite des Chants héroïques des Montagnards et Matelots Grecs, traduits en vers français*, Paris, Bruxelles.
- Pavolini, P.E., 1912: *L'Erotokritos di Vincenzo Cornaro e le sue fonti italiane*, în „La Rassegna”, serie III, vol. II, n. 1, Firenze, febbraio 1912.
- Piru, Alexandru, 1977: *Istoria literaturii române de la origini până la 1830*, București, Editura Științifică și Enciclopedică.
- Sangmeister, Iliia, 2001: *To „Σχολεῖο των νελικάτων εραστών” και το „Ερωτος αποτελέσματα”. Νέα στοιχεία για τα στιχογραφήματά τους*, în „Eranistis”, 23, disponibil online: <http://e-journals.ekt.gr/bookReader/show/index.php?lib=eranistis&path=159/137#page/1/mode/2up>, 12 octombrie 2013.
- Spadaro, G., 1994: *Similitudini ariostesche in autori cretesi tra Cinque e Seicento*, în *Testi letterari italiani tradotti in greco (dal '500 ad oggi)*, Catanzaro, Rubbettino.
- Stesi, Athina, 1998/99: *Ιωάννης Καρατζάς ο Κύπριος και Αθανάσιος Ψαλίδας. Τα αποτελέσματα μιας πιθανής συνεργασίας*, în „Μολυβδοκοκ δουλοπελεκητής” 6.

Resurse electronice

- Alighieri, Dante, *Divina Commedia*
http://www.liberliber.it/mediateca/libri/a/alighieri/la_divina_commedia/pdf/la_div_p.pdf, 12 octombrie 2013.
- Horatius, *Odes*
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a1999.02.0025>, 12 octombrie 2013.
- Kornaros, Vincenzo, *Erotokritos*
<http://el.wikisource.org/wiki/%CE%95%CF%81%CF%89%CF%84%CF%8C%CE%BA%CF%81%CE%B9%CF%84%CE%BF%CF%82>, 12 octombrie 2013
- Petrarca, Francesco: *Canzoniere*
http://www.liberliber.it/mediateca/libri/p/petrarca/canzoniere/pdf/canzon_p.pdf, 12 octombrie 2013.
- Statius, Publius Papinius, *Thebais*
<http://www.perseus.tufts.edu/hopper/text?doc=Perseus%3atext%3a2008.01.0498>, 12 octombrie 2013.

ABSTRACT

Ienăchiță Văcărescu is considered to be the author of verses in Greek that were included in some travel book about Greece in his time. We detailed the circulation of these verses, following them through the editions of such books in French, German, English and Italian. Thus, we could update the available information, inevitably incomplete because of the difficulties faced by previous researchers in consulting the actual books it they were included in.

Moreover, we tried to identify the inspiration sources of the poet in the composition of the poem *Με δυστυχίαις πόλεμω*, starting from the first hypotheses offered by the first commenter of the verses, who focused on the main motif in the poem, namely that of the man caught in a tempest at sea. The incursion in the history of this motif leads to the conclusion that Ienăchiță's poem is more complex than his predecessors as he also uses the allegory ship – soul, that is not present in Ancient poetry. Such allegory is however frequent in Petrarch and his followers. As a consequence, it would be possible to consider the Italian poet, undoubtedly known by Ienăchiță's, as a source of the ideas in *Με δυστυχίαις πόλεμω*, especially if we consider it as produced during the youth of the Wallachian boyar.

Keywords: Ienăchiță Văcărescu, Greek verses, poetic motives, ship allegory, influences.